

До спеціалізованої вченої ради
Д 41.884.04
в Одеському державному університеті
внутрішніх справ
65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Тунія Віталія Григоровича «Протоколи слідчих (розшукових) дій як джерела доказів у кримінальному процесі України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертація Тунія Віталія Григоровича присвячена одному з постійно затребуваних питань кримінального провадження – належній фіксації ходу і результатів слідчих (розшукових) дій та подальшому використанню протоколів у доказуванні. Для практичного працівника протокол є тим процесуальним документом, за яким через певний час відновлюються умови проведення дії, склад її учасників, послідовність дій, виявлені об'єкти, заяви та зауваження сторін. Неповнота такого документа здатна ускладнити перевірку законності одержання фактичних даних і поставити під сумнів результат процесуальної дії.

Тема є актуальною також через активне застосування технічних засобів. Відеозапис обшуку, огляду чи іншої дії дає можливість зіставити фактичний перебіг подій із письмовим протоколом, але водночас породжує нові питання: яке джерело має переважне значення у разі розбіжностей, як фіксується цілісність запису, хто і в якому порядку має доступ до цифрового матеріалу, які

наслідки має технічний збій або часткова втрата інформації. Дисертація охоплює ці проблеми у контексті подальшої цифровізації кримінального провадження.

В умовах воєнного стану значення належної фіксації посилюється через необхідність швидко документувати значні масиви подій, працювати у складній безпековій обстановці та водночас забезпечувати дотримання процесуальних прав. Тому дослідження, спрямоване на підвищення точності, повноти й перевірюваності протоколів, відповідає актуальним потребам органів досудового розслідування, прокуратури, суду та сторони захисту.

Широта обраної теми дозволила автору розглянути не лише загальні вимоги до протоколу, а й особливості документування допиту, обшуку, огляду місця події, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, освідчування, ексгумації, отримання зразків і негласних слідчих (розшукових) дій, після чого перейти до проблем їх дослідження у суді.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність та обґрунтованість результатів забезпечуються використанням значного емпіричного матеріалу. Автором вивчено 150 кримінальних проваджень за 2015–2024 роки і 100 судових рішень, а також проведено анкетування 205 осіб, серед яких 110 слідчих, 48 прокурорів, 22 суддів та 25 адвокатів. Такий склад респондентів є корисним для дослідження, оскільки охоплює як суб'єктів, які безпосередньо організовують і проводять слідчі дії, так і осіб, які надалі перевіряють та оцінюють результати їх фіксації.

Джерельна база налічує 259 найменувань. У дисертації використано положення КПК України, наукові праці, судову практику, рішення Європейського суду з прав людини та порівняльно-правовий матеріал. Висновки до розділів пов'язані зі змістом відповідних підрозділів і містять конкретні узагальнення щодо виявлених проблем протоколювання.

Позитивним є те, що автор аналізує протокол не окремо від слідчої (розшукової) дії. При дослідженні обшуку, огляду місця події, слідчого експерименту чи негласної слідчої (розшукової) дії простежується зв'язок між законністю самого процесуального заходу, способом його фіксації, змістом протоколу і можливістю судової перевірки отриманих результатів.

Рекомендації щодо стандартизації оформлення, технічної фіксації, цифрового зберігання та підготовки працівників впливають із установлених автором типових недоліків практики, що надає дослідженню прикладної спрямованості.

Наукова новизна одержаних результатів.

Новизна дослідження полягає у комплексному аналізі протоколів слідчих (розшукових) дій як процесуальних документів, що одночасно фіксують фактичну інформацію та дозволяють перевірити додержання процесуальної форми. До результатів, які заслуговують позитивної оцінки, належать:

- авторське визначення протоколу слідчої (розшукової) дії та систематизація його основних ознак;
- розвиток положень щодо подвійного значення протоколу як носія відомостей і засобу перевірки законності процесуальної діяльності;
- узагальнення найбільш поширених недоліків протоколів допиту, обшуку та огляду місця події на матеріалах правозастосування;
- характеристика особливостей протоколювання слідчого експерименту, впізнання, освідчування, ексгумації, отримання зразків та негласних слідчих (розшукових) дій;
- визначення напрямів цифровізації протоколювання, зберігання електронних матеріалів та використання технічних засобів фіксації;
- узагальнення судових підходів до перевірки повноти, автентичності та допустимості протоколів та їх додатків.

Повнота викладення результатів дисертації в наукових публікаціях.

Основні результати дисертації відображено у восьми наукових працях. П'ять статей безпосередньо охоплюють ключові напрями дослідження: правову природу протоколів, їх роль у доказуванні, судове дослідження, зарубіжний досвід та перспективи вдосконалення практики. Три тези доповідей засвідчують апробацію положень щодо кримінального процесуального розуміння протоколів, проблем їх складання і процесуального значення у системі доказування. Тематика публікацій відповідає змісту дисертації.

Оцінка структури та змісту дисертації.

Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження. Дисертація викладена на 223 сторінках, містить три розділи та вісім підрозділів, список із 259 використаних джерел і чотири додатки.

Перший розділ присвячено теоретичним засадам. Автор аналізує стан попередніх досліджень, розкриває поняття і правову природу протоколів, характеризує їх роль у доказуванні. Важливим є намагання поєднати формальні вимоги до процесуального документа з його функцією збереження та перевірки доказової інформації.

У другому розділі основний акцент зроблено на практиці. Здобувач послідовно характеризує протоколи найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, а також документування процесуально складних дій, у тому числі негласних. Висновки побудовано на конкретних типових недоліках: неповному описі, відсутності підписів, невідображенні зауважень, розбіжностях із технічною фіксацією, виході за межі судового дозволу.

Третій розділ присвячено перспективам удосконалення. Тут узагальнено зарубіжні підходи, сформульовано пропозиції щодо цифровізації та стандартизації, а також проаналізовано порядок дослідження протоколів судом. Така структура забезпечує завершеність дослідження.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Теоретичні положення роботи можуть бути використані для подальшого розвитку вчення про процесуальні джерела доказів, документування слідчих (розшукових) дій та допустимість доказів. Положення про функції протоколу, співвідношення письмової і технічної фіксації та критерії повноти документа створюють основу для подальших досліджень цифрової трансформації кримінального провадження.

Практична спрямованість результатів полягає у рекомендаціях щодо складання протоколів, виявлення типових помилок, використання аудіо- та відеозапису, зберігання електронних матеріалів і підвищення професійної підготовки працівників органів досудового розслідування.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Висока загальна оцінка проведеного дослідження не виключає необхідності додаткового обговорення окремих положень:

1. У підрозділі 2.1 (с. 99–104) протокол допиту характеризується як один із ключових процесуальних документів, від повноти якого залежить можливість використання отриманих показань як доказів; у висновках протоколи допиту віднесено до центральних інструментів фіксації доказової інформації. Водночас доцільно було б чіткіше розмежувати доказове значення протоколу допиту на досудовому розслідуванні та значення показань під час судового розгляду з урахуванням засади безпосередності дослідження доказів. Такий акцент дозволив би уникнути ототожнення письмового відображення досудового допиту з показаннями, які суд безпосередньо сприймає та оцінює у змагальній процедурі.

2. У висновках до другого розділу (с. 123) автор обґрунтовано звертає увагу на випадки, коли під час огляду фактично здійснювалося вилучення,

характерне для обшуку, тобто одна процесуальна дія підмінялася іншою. Разом із тим робота виграла б від формулювання більш чітких критеріїв розмежування огляду місця події та обшуку в подібних ситуаціях: мета дії, очікуваний характер пошуку, межі втручання у приватність, наявність судового дозволу, спосіб виявлення та вилучення об'єктів. Доцільно також визначити, які саме дефекти протоколу свідчать про неправильну назву документа, а які – про проведення процесуальної дії без належної правової підстави.

3. У висновках до третього розділу (с. 164) перспективним напрямом визначено обов'язкове використання аудіо- та відеозапису при фіксації слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Такий підхід потребує диференціації залежно від виду дії. Було б бажано визначити, для яких дій відеофіксація має бути безумовною, коли можливі винятки через невідкладність, небезпечну обстановку чи технічний збій, а також які процесуальні наслідки повинна мати відсутність запису. Показовим у цьому контексті є й анкетування здобувача: обов'язкову відеофіксацію як першочергову зміну до КПК України підтримали 42 % опитаних, що свідчить про потребу додаткової аргументації обсягу такого обов'язку.

4. У підрозділі 2.2 та висновках до другого розділу при характеристиці протоколів негласних слідчих (розшукових) дій зазначається, що вони оформлюються після завершення відповідних заходів і пов'язуються з подальшим розсекреченням матеріалів. З огляду на особливу чутливість цієї категорії доказів доцільно було б точніше розмежувати момент складання протоколу, режим секретності, порядок розсекречення, відкриття матеріалів стороні захисту та процесуальний статус технічних носіїв інформації. Таке розмежування дозволило б повніше показати, який саме дефект на кожному з цих етапів може вплинути на можливість використання результатів НСРД у доказуванні.

5. Емпірична база дисертації є значною: 150 кримінальних проваджень, 100 судових рішень і 205 респондентів. Водночас у тексті роботи доцільно було б детальніше описати критерії добору цього масиву. Для оцінки репрезентативності висновків корисним був би розподіл проваджень за видами слідчих (розшукових) дій, характером виявлених дефектів, процесуальними наслідками, роками та регіонами, а судових рішень – за питаннями допустимості, достовірності чи повноти фіксації. Це дало б змогу точніше пов'язати наведені кількісні показники з конкретними рекомендаціями автора.

Дотримання вимог академічної доброчесності.

Ознайомлення з дисертацією та переліком опублікованих праць не дає підстав для висновку про порушення академічної доброчесності. Положення інших авторів, норми законодавства, матеріали судової практики та статистичні відомості супроводжуються посиланнями. Авторські узагальнення та пропозиції викладені як результати власного дослідження.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Тунія Віталія Григоровича «Протоколи слідчих (розшукових) дій як джерела доказів у кримінальному процесі України» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій на кандидатському рівні досліджено процесуальне документування слідчих (розшукових) дій.

Одержані результати характеризуються належною науковою новизною та обґрунтованістю, спираються на значний емпіричний матеріал і відображені у публікаціях здобувача. Наведені зауваження не змінюють позитивної оцінки роботи.

За змістом, структурою, науковим рівнем та повнотою оприлюднення результатів дисертація відповідає встановленим вимогам, а Туній Віталій Григорович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата

8